

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

УДК 130

*Олена Петрівна Кодьєва,
доктор культурології, професор кафедри філософії і соціально-гуманітарних
дисциплін Київського університету права Національної академії наук України*

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Йдеться про необхідність вироблення методологічного підходу в оцінці і коригуванні неоднозначної ролі молодіжних субкультур в інформаційному суспільстві, а саме, у сучасних інформаційних системах.

Ключові слова: молодіжні субкультури, інформаційне суспільство, інформаційні системи, методологія, віртуальна реальність, сурогатна культура.

*Елена Петровна Кодьєва,
доктор культурологии, профессор кафедры философии
и социально-гуманитарных дисциплин Киевского университета права
Национальной академии наук Украины*

РОЛЬ МОЛОДЕЖНЫХ СУБКУЛЬТУР В СОВРЕМЕННОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Речь идет о необходимости выработки методологического подхода к оценке и корректированию неоднозначной роли молодежных субкультур в информационном обществе, а именно, в современных информационных системах.

Ключевые слова: молодежные субкультуры, информационное общество, информационные системы, методология, виртуальная реальность, суррогатная культура.

*Olena Petrivna Kodjeva,
Doctor of Culturology, Professor of the Philosophy and Social
and Humunitarian department of Kyiv University of Law
of The National Academy of Sciences of Ukraine*

THE PART OF YOUNG SUBCULTURES IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY AS A METHODOLOGICAL PROBLEM

The article deals with the necessity of creating the method of approach to evaluation of the young subcultures. They are important and diverse parts in the information society, namely in the information systems.

Key words: young subcultures, information society, information systems, methodology, virtual reality, substitute culture.

Не варто сьогодні доводити значущість становища молоді з її розмаїтою культурою у сучасному суспільстві – як світовому, так і українському. Вона очевидна, і причини тому відомі. Проте актуальність «молодіжного питання» ніколи не згасає – за визначенням самого цього питання, яке незмінно є одним з першорядних і полемічно загострених у будь-якій культурі людства. У наш же напружений час проблема молоді набула нової якості у ситуації глобалізованого інформаційного суспільства.

Роль різноманітних молодіжних спрямувань може бути як позитивною (певне оновлення і «перетрус» суспільства), так і негативною (різного роду кримінальні дії). Адекватна всебічна оцінка всієї сукупності діяльності молоді становить актуальну методологічну проблему.

Молодь завжди є носієм потужних енергій. Як спрямувати їх сьогодні на прогрес людства, не знищуючи природних поступальних вікових шаблів розвитку молодого людини, не руйнуючи її особистості? Ця проблема є вкрай важливою для всієї загальнолюдської культури.

Мета даної статті – зробити спробу методологічної та філософсько-культурологічної оцінки позиції і питомої ваги молодіжних субкультур в одному, але визначальному аспекті культурного розвитку сучасного суспільства. Це аспект інформаційності соціуму, а саме: причетності молодіжних субкультур до сучасних інформаційних систем і соціальних наслідків цього.

Задачі статті пов'язані з конкретизацією зазначеної мети. Вони наступні: виявлення особливостей загальнокультурної ситуації і засвідчення актуальності заявленої теми; з'ясування сутності сучасних молодіжних субкультур із залученням методології їх вивчення і короткого огляду наукової літератури з даного питання; характеристика найбільш представницьких молодіжних субкультур в Україні в аспекті теми, яка розглядається.

Отже, сучасну загальнокультурну ситуацію доцільно характеризувати через категорію «культура» у її найбільш широкому розумінні, а саме, як все те, що виробило людство і зі знаком «плюс», і зі знаком «мінус», тобто у розумінні протиставлення витворів людини дикій природі. Таким чином, не доведеться а ргіогі вилучати з аналізу негативні у тому чи іншому розумінні явища. Адже є імовірність того, що за умов утримання в собі творчого потенціалу вони спроможні нести плідне заперечення, руйнуючи старе і відкриваючи шлях новому. Сьогодні має місце потужна хвиля тотального заперечення у культурі. А заперечення за визначенням – це конструктивна у своїй основі заміна попереднього новим. При цьому у реальному житті зазвичай супроводом конструктивному є руйнівне як таке, саме по собі – не плідне, а «даремне», за висловом Г. Гегеля. Може бути і відкрите зло, тобто свідоме руйнування потенційно творчого старого.

Що становить «матерію» зазначеної сучасної хвилі тотального заперечення? У яких сферах буття вона здійснюється? – Звичайно ж у традиційних, усталених тисячоліттями культурних надбаннях. Але не тільки. Сьогодні на перший план вийшли ті сфери, на які вказували П.Т. де Шарден, В. Вернадський, К.-Г. Юнг та інші вчені. Їх теоретичні прозріння набули практичного буття. Йдеться про «ноосферу» – «сферу розуму», яка нині сформована самою людиною як якісно нова матерія, одна з найпотужніших рушійних культуротворчих сил. «Левову частину»

сфери розуму становить віртуальна реальність (лат. *virtualis* – сильний, здатний, а також можливий) у її сучасному розумінні сукупності інформаційних систем. Проте у строгому розумінні сфера розуму виникла давно – разом з *Homo sapiens*, але глобального рушійного («заперечного» і «заперечного заперечення») характеру набула вже в наш час. З розвитком кібернетики, квантової механіки, інших галузей природничих наук, техніки уся сфера розуму постала у якості нової іпостасі культурного буття. Висновок такий: віртуальна реальність може бути охарактеризована і як носій енергій, і як нова культурна сфера, що свідчить і про потужний розвиток людства, і про загрозу не менш потужних руйнацій культури. Останні можливі через реалізацію спокуси ілюзорної уседозволеності, а також через фізичну і психічну залежності від віртуального світу – залежності на кшталт наркотичної. Масштабність нового шару культури настільки вражаюча, що за сучасним суспільством закріпилася назва інформаційного.

Інформаційне суспільство здійснило радикальні перетворення культурно-духовного плану. З другої половини ХХ століття в світі розповсюдилася так звана масова культура, або попкультура (популярна культура). Це непросте явище, коріння якого ідуть, так би мовити, «зверху», а не «знизу», тобто регуляцію суспільством (масами) здійснюють фахівці високого класу: культурологи, психологи, технічні працівники тощо. Мета регуляції не є однозначною. Це і оптимізація керування неоднорідним населенням через комерціалізацію культури, через дії по усередненню культурних попитів засобами пропагування таких зразків художньої культури, для засвоєння (споживання) яких не потрібно ані глибоких знань, ані напружених думок. Однак при тому зазначеній регуляції не можна відмовити у культурно-просвітницькій роботі по залученню широких мас народу до опанування певного рівня світової культури – як сучасної, так і попередньої. Неоднозначність такої регуляційної роботи в тому, що вона несе з собою високі духовні надбання і банальність, світобачення «у рожевому кольорі» і агресивність, сприйняття «гіперреальне» та ілюзорне. У такому створеному, вкрай суперечливому оточенні, де засоби маніпулювання людською свідомістю збільшуються і удосконалюються чи не кожного дня, людині орієнтуватися все важче. Тим більше молодій людині, яка прагне реалізувати власну індивідуальність, і це прагнення нерідко гіпертрофоване. Масова ж культура з усіма інформаційними системами, на яких вона тримається, спрямована, головним чином, на молодіжного споживача як на найбільш вразливого, зацікавленого у новому, мобільного, енергійного і – що важливо – такого, який найорганічніше відчуває себе у сфері новітніх технологій.

Що являє собою молодіжна частина суспільства? Перш за все, слід підкреслити, що вона не є однорідною – значна частина її поділяється на соціокультурні групи, які називаються субкультурами (лат. *sub* – під, *cultura* – обробіток, вирощування, догляд). Вони різні за спрямуванням, кількістю прихильників, місцем у молодіжному середовищі та у суспільстві в цілому. При цьому їх об'єднує дистанціювання від офіційної (загальноприйнятої, домінуючої) культури зі структурою формальних (оформлених державою) об'єднань. Дистанціювання навмисне, усвідомлюване суб'єктом, хоча в основі своїй об'єктивне, адже зумовлене віковою фізіологією та психологією. Субкультури певним чином відокремлені і одна від одної, хоча зв'язки між ними тією чи іншою мірою простежуються. Субкультури різного роду існували завжди, проте, в наш час глобальних перетворень і зрушень,

актуалізації розмаїття чинників і форм розвитку суспільства феномен субкультур привертає активну увагу, постаючи як джерело різних можливостей і спрямувань культури, яка аналізується нині як гетерогенне, а не аморфне, однорідне утворення. Інтенсивності ж і гостроти культурним процесам усього суспільства надають молодіжні субкультури. В них позитив і негатив – потенціал творення та криміногенність – ідуть поруч і навіть переплітаються. Можна зробити висновок, що останнім часом змінюється ракурс оцінки вченими молодіжних субкультур: соціологічна точка зору доповнюється культурологічною, а також правознавчою; зазначені субкультури розглядаються вже не тільки і не стільки як щаблі незрілої молоді на шляху засвоєння офіційної культури, входження до формальних культурних об'єднань, скільки як джерела, що мають світоглядний зміст, здатний вносити нове, свіже начало у всю культуру суспільства. Різні оцінки (концепції) субкультур – соціологічну і культурологічну – буде логічним порівняти. «Варто поєднати обидві концепції, – зазначає академік АПН І.А. Зязюн, – і на їх стикові намагатись осмислити основні інваріанти культурного поступу і культурного занепаду, культурного розвою і культурної обмеженості ... Проблема субкультур сьогодні – найвагоміший аргумент у переосмисленні цілісної концепції культури» [5].

Таким чином, інтерес науки до молодіжних субкультур все більше зростає. Відтак, важливою задачею є розробка методології їх вивчення. Складність цієї задачі виявляється одразу: адже немає задовільного визначення поняття «молодіжна субкультура», як і понять «субкультура», «контркультура», «культура» через невичерпне розмаїття їх змістовних складових. Однак робочі визначення даних понять, звичайно, існують. Одне з визначень «субкультури» наступне. «Це часткова культурна підсистема всередині системи “офіційної”, базової культури суспільства, яка визначає стиль життя, ціннісну ієрархію і менталітет її носіїв. Тобто субкультура – це підкультура або культура в культурі; підлегла, неосновна, неголовна культура» [2] (Пер. з рос. мій. – О. К.). Ще визначення: «Субкультура у соціології та культурології – частина суспільної культури, яка відрізняється від переважаючої. У більш вузькому сенсі термін означає соціальні групи людей – носіїв субкультури» [9]. Або: «Субкультура – це спільнота людей, чий переконання, погляди на життя та поведінка відмінні від загальноприйнятих або просто приховані від широкого загалу, що відрізняє їх від більш широкого поняття культури, відгалуженням якої вони є» [Там само]. Про суто молодіжні субкультури написано багато. Ось одне з робочих визначень: «Під молодіжною субкультурою розуміється культура певного молодого покоління, яка має спільність стилю життя, поведінки, групових норм, цінностей і стереотипів» [10].

Отже, дослідження сучасних молодіжних субкультур, за всієї цікавості до них, маючи не дуже давню історію, не вийшло ще, на наш погляд, на стадію глибоких теоретичних висновків, перебуваючи поки на емпіричному рівні. Як свідчення цього – відсутність належної уваги до феномена молодіжних субкультур в одному з останніх навчальних посібників групи відомих і шанованих авторів [8].

І все ж, результатом роботи вчених вже є вироблення методологічних підходів до вивчення молодіжних субкультур. Не можна не відзначити роботи, які зробили свій значний внесок у цю справу [3; 4; 7].

На сьогоднішній день сукупний науковий доробок стосовно методологічних засад вивчення молодіжних субкультур зводиться до таких положень.

1. Науково плідним є синтез широкого кола гуманітарних і природничих дисциплін, а також наук, утворених на їх перетині, заради з'ясування вимірів середовищ, в яких зароджуються, розвиваються і набувають перетворень субкультури, об'єднані ознаками «молодіжних».

2. Необхідна конкретна оцінка кожної з молодіжних субкультур як сукупності параметрів внутрішньої динаміки (вікових, соціально-психологічних, поведінкових тощо), розвитку її взаємовідносин з офіційною культурою і, відповідно, роллю у творенні культури всього суспільства.

3. Важливим для суспільства є такий дослідницький вимір: наскільки ті чи інші чинники, в тому числі криміногенні, викликані саме сутнісними (тобто необхідними, внутрішньо притаманними) особливостями молодіжних субкультур.

Проведені дослідження вже надають можливості для подальших узагальнень щодо сутності досить різних груп, об'єднаних терміном «молодіжні субкультури». А саме: дані групи підпорядковані пануючій культурі; при всьому внутрішньому субкультурному конформізмі є внутрішньо рухливими (нестійкими), максималістськими, само-стверджуючими, якісно незрілими (не структурованими гармонійно), через це – сурогатними (тобто мають лише деякі властивості культури, яку зовнішньо наслідують, ілюзорні, тобто глибоко не укорінені на ґрунті реального життя і, цілком імовірно, в цьому аспекті мають певну аналогію зі світом віртуальної реальності); схильними до збереження власної ідентичності і одночасно до розширення її кордонів; можуть мати більший чи менший потенціал як культуротворення, так і культуроруйнування. Щодо України, то вбачається відсутність чіткої позиції у ставленні до офіційної культури.

Отже, підкреслимо: дещо несподіваним, на перший погляд, чином світ молодіжних субкультур, принаймні їх частини, виявився близьким до віртуального світу – світу інформаційних систем. В цьому аспекті з молоддю пов'язана сфера інтелектуальної власності. Вона приваблива для молоді в аспекті волі якщо і не до влади як такої, то до максималістського воління ствердити власну і владну особистість.

Розглянемо деякі молодіжні субкультури саме під цим кутом зору. Слід одразу наголосити, що чіткої класифікації субкультур сьогодні також не існує. Проте субкультури, звісно, поділяють на групи. Серед них – пов'язані з комп'ютерними технологіями: хакери, крєкери, взломники, скриптікдді, кардєри, фрикєри, юзєри, гєймерє.

Найбільш представницькими, такими що діють у контексті інтелектуальної власності, є хакєри (англ. *hack* – розрубати). Щоправда, цілковито молодіжною її назвати не можна. Словник дає таке тлумачення англійського слова *hacker*: «1. хакєр, програміст-фанатик; 2. хакєр, плідний програміст (який швидко пише хороші програми); 3. знавець (конкретної програми); 4. експерт; 5. хакєр, користувач обчислювальної системи, що займається пошуком незаконних способів отримати доступ до захищених даних» [1] (Пер. з рос. мій. – *О. К.*). Оскільки науковий підхід до хакєрства вимагає глибокого розуміння його сутності і коріння, мають бути задіяні усі п'ять наданих у словнику значень терміна «хакєр».

Хакерський рух вельми розповсюджений і потужний. Існує навіть Всесвітня організація хакерів (Ананіmus). У зв'язку з цим, хакерська субкультура певним чином порушує свій статус неформальної організації (строгу належність до «неформалів», які протистоять «формальним» організаціям), чим, так би мовити, переступає межі субкультурного простору. Як і інші субкультури, хакери мають власний світогляд. Він складний і суперечливий, адже відображує складнощі інформаційного суспільства. І все ж, основні особливості хакерського світогляду виділити можна. Це пафосне позиціонування себе як прихильників принципу свободи доступу до знань – абстрактне твердження, яке може охоплювати як позитивні, так і негативні сторони хакерської діяльності. Це і є окремий випадок сурогатності культури, оскільки забезпечити реалізацію свободи у суспільстві виключно через кіберманіпуляції, хоч і професіоналами високого класу, безсумнівно, неможливо. Це утопія у будь-якому випадку: чи то хакерські дії будуть у межах закону, чи то поза законом (що більш вірогідно, оскільки хакери нерідко представляють себе як «контркультуру»). Стосовно ж позиціонування себе хакерством як «метакультури», що трапляється [11], то зауважити можна наступне. «Культура» має бути реально, а не лише віртуально самодостатньою; «метакультура» (грец. мета – над) має, окрім того, ще й стояти «над культурою». Хоча і є сьогодні заяви хакерів про вихід за межі кіберпростору і оцінка ними комп'ютера як засобу глобальних змін життя на краще, визнавати новий статус культурної групи хакерів, принаймні, передчасно. Звичайно, слід погодитись, що хакери мають свої цінності: мораль, етику (так, злом програм нерідко не вважається даною етикою аморальним), головні джерела інформації, сленг, стиль поведінки, фольклор, одяг тощо.

Висновок такий: сурогатність інтелектуальних цінностей на стадії активного розповсюдження, яка переростає в агресивність, неминуче стає ґрунтом, на якому розквітає злочинність – і, перш за все, у сфері інтелектуальної власності. Тут слід звернути увагу на те, що гаслом хакерів є неабсолютність закону (також абстрактне твердження), а значить, закон можна і, більше того, потрібно порушувати. Це вже не просто нонконформізм по відношенню до усього суспільства – об'єктивно це войовничий принцип.

У професійному хакерському середовищі відомі крєкери (англ. cracker – крадій, зломник – безпосередні виконавці злому системи заради несанкціонованого доступу до чужої інформації. Особливо «почесним» вважається заняття «зломників» – найпрофесійніших крєкерів, що беруть на себе складні випадки і ставлять серйозні цілі. В усіх цих випадках злочинність дій очевидна.

Скрипткідді (англ. script – сценарій, kiddie – дитя) – назва тих, хто атакує комп'ютерні системи, використовуючи готові сценарії (програми), не розуміючи механізму їх дії.

Інша спеціалізація хакерства – крадіжка номерів кредитних карток. Цим займаються кардери (англ. card – картка).

Фрикери (англ. phreaker – від phone – телефон та freak – примха) – ті, хто займаються зломом телефонних автоматів, телефонних і мобільних мереж, а також електронних систем охорони банківських справ та контролю доступу. Фрикери нерідко вдаються до психологічного тиску на кінцевого абонента.

Юзери (англ. use – використовувати та user – користувач) – користувачі інформаційних систем.

Геймери (англ. game – гра) – ті, для кого комп'ютерні ігри є засобом проведення значної частини свого часу.

Постійно перебуваючи в інформаційній мережі, піддавшись ілюзорній уседозволеності віртуальної реальності, юзери та геймери цілком здатні – свідомо чи несвідомо – створити криміногенну ситуацію у контексті інтелектуальної власності.

Таким чином, молодіжні субкультури і злочинність в інформаційних системах – явища, які є спряженими безпосередньо або опосередковано чи, навіть, вірогідно. Криміногенність субкультурних середовищ молоді пов'язана з низкою чинників – як об'єктивних, так і суб'єктивних. Серед них провідні – перипетії досвіду спроб і помилок, який диктують сучасне інформаційне суспільство та кризові явища у світовому і українському суспільствах. Слід мати на увазі і, так би мовити, «синдром Розкольниковова» – нестримне воління молодої індивідуальності самоствердитись.

З іншого боку, сучасне інформаційне суспільство, зумовлене бурхливим – як зазначають фахівці, по експоненті [6] – розвитком комп'ютерних технологій, не може залишити поза увагою нове покоління активних користувачів цих технологій. Більше того, молоде покоління з його особливою технологічною ментальністю займає передові позиції у середовищі технічної інтелігенції. Творчий потенціал молоді безцінний, і його слід спрямовувати не лише у технічне, а й у гуманітарне, філософсько-етичне річище. Підхід тут має бути диференційований – залежно від особливостей кожної з молодіжних субкультур.

Література

1. Англо-русский и Русско-английский словарь компьютерной лексики / Авт. - сост.: И.Н. Мизина, А.И. Мизина, И.В. Жильцов. – М.: ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2004. – С. 146.
2. Бабахо В.А., Левикова С.И. Культурология: Программа базового курса, хрестоматия, словарь терминів // В.А. Бабахо, С.И. Левикова. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – С. 379.
3. Головатый Н.Ф. Социология молодежи: Курс лекций // Н.Ф. Головатый. – К.: МАУП, 1999. – 224 с.
4. Губерський Л. та ін. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський та ін. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
5. Зязюн І.Я. Субкультура та її функції // Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / М. М. Закович, А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.; [за ред. М. М. Заковича]. – К.: Знання, 2004. – С. 62, 63.
6. Каку М. Фізика майбутнього / Митио Каку ; [пер. с англ.]. – [2-е изд.]. – М. : Альпіна нон-фікшн, 2013. – 584 с.
7. Молодежный экстремизм / [под ред. А.А. Козлова]. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 1996.–675с.
8. Шейко В.М. Культурологія: навч. посіб./ В.М. Шейко, Ю.П. Богуцький, Е.В. Германова де Діас. – К.: Знання, 2012. – 494 с.
9. <http://www.subcult.ru/>
10. http://www.Ozd.ru/sociologiya_i_obshestvoznaniye/molodezhnye_subkultury_2.html 08.10.2013.
11. <http://www.ДеймосСтренталл> // 21. 08. 2006.